

ванням цього будувати тактику слідчої дії. Деякі вчені вважають недоцільним проведення таких очних ставок, тому що, на їх погляд, вони можуть бути важким моральним випробуванням [7, с. 27] для її учасників. Ми вважаємо, це може стосуватися тільки очної ставки за участю близьких родичів обвинуваченого. Але це питання вже досить урегульоване Конституцією України, ст. 63 якої надає право особі не давати викриваючі свідчення у відношенні близьких родичів. Таким чином, якщо на допиті особі було пояснено вищевказане право, і вона все одно вирішила свідчити, то у слідчого нема підстав відмовлятися від проведення очної ставки. Тільки перед цим слідчий повинен вивчити характер, волювати якості особи, щоб впевнитися у тому, що вона під впливом обвинуваченого не тільки не змінить своїх свідчень, а, навпаки, своїм впливом допоможе викрити злочинця.

Ми вважаємо, що врахування різноманітності ситуацій проведення очних ставок (залежно від віку учасників, позиції, яку вони займають, міжособистісних стосунків) допоможе слідчому вибрати адекватний, найбільш ефективний варіант її проведення.

Список літератури: 1. Бахарев Н. В. Очная ставка. Уголовно-процессуальные и криминалистические вопросы. Казань, 1982. 2. Давлетов А. К. Очная ставка на предварительном следствии: Автореф-т диссертации. Л., 1961. 3. Комарков В. С. Психологические основы очной ставки. Х., 1976. 4. Максимов В.С. Следственные ситуации и организация очной ставки. – В кн.: Научные труды Свердловского юр. инст. Вып. 41. Свердловск, 1975. 5. Соловьев А. Б. Очная ставка на предварительном следствии. М., 1970. 6. Пантелеев И. Ф. Некоторые вопросы психологии расследования преступлений // Труды ВЮЗИ. М., 1973. Вып. XXIX. 7. Дулов А. В. Несторенко А. Д. Тактика следственных действий. Мн., 1971. 8. Гуковская Н. И. Долгова А. И. Миньковский Г. М. Расследование и судебное разбирательство дел о преступлениях несовершеннолетних, М., 1974.

Надійшла до редакції 21.05.07

М. В. Головецький

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми нині є гострою проблемою всього світу. Більшість жертв торгівлі людьми, тобто потерпілі від цього виду злочинів, – це жінки і неповнолітні дівчата, яких обманом чи за допомогою насильства примушують до надавання сексуальних послуг і рабської праці. Чоловіки також інколи є об'єктом торгівлі людьми, хоча і становлять невелику частину (за даними експертів біля 2% від загального числа жертв цього виду злочинів).

Збільшення кількості злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, пояснюється багатьма факторами, серед яких: недосконалість встановленого порядку міграції; глобалізація торгово-економічних зв'язків; погіршення соціально-економічного становища населення; великі надприбутки цього виду кримінального бізнесу; збільшення в розвинених країнах потреби в персональному сервісі; зростання нерегульованого використання Інтернету для організації секс-бізнесу тощо.

Проблеми торгівлі людьми розглядалися у роботах В.О. Іващенко, К. Б. Левченко, А. М. Орлеан, В. М. Підгородинський [1; 2; 3; 4;] та ін. Разом з тим слід зазначити, що на сьогодні проблеми, пов'язані з цим видом злочинів, вирішені не достатньо повно.

Становище жінок у кожному суспільстві визначається багатьма чинниками, зокрема рівнем розвитку економіки і культури, системи охорони здоров'я та освіти, станом екології, соціальними та національними традиціями і є своєрідним показником «здоров'я» суспільства. Жінки становлять більшу половину населення України (54%), його найосвіченішу, найпрацездатнішу, соціально активну половину. Та, незважаючи на ці обставини, саме жінки найчастіше потерпають від соціально-економічних негараздів суспільства з перехідною економікою. Це негативно позначається на становищі жінок і призвело до появи таких антисоціальних явищ, як сексуальна експлуатація і торгівля жінками.

Останнім часом все більше молодих жінок намагаються будь-якими шляхами знайти роботу за кордоном. Мотиви їх виїзду за кордон різні. Серед них можна виділити такі: пошуки роботи в умовах безробіття; намагання матеріально забезпечити свою сім'ю; бажання професійної самореалізації; прагнення отримати престижну освіту; бажання побачити світ та втілити мрії про «красиве життя», вдало вийти заміж тощо.

Проте, як правило, жінки потрапляють до секс-торгівців та їх агентів. Злочинці вдало використовують необізнаність із законодавством своєї країни і країни, куди вони виїжджають, внаслідок чого жінка опиняється в чужій країні без візи, паспорту і грошей, без знання мови і зв'язку з рідними, вона фактично є ув'язненою своїм хазяїном [5, с. 17].

Середній вік потерпілих від торгівлі людьми 18–25 років, а це найбільш репродуктивна частина населення країни. Використовуючи складну економічну ситуацію у країні та правову недосконалість захисту громадян нашої держави, злочинні угруповання організували кримінальний бізнес і під виглядом працевлаштування вивозять у розвинуті країни Західної Європи та Азії громадян України з метою використання їх у секс-бізнесі, на промислових роботах та у незаконному донорстві [6, с. 11].

Організація торгівлі людьми і незаконне переміщення осіб через кордон є одним із основних напрямів транснаціональної злочинності, який реалізовується широкою міжнародною мережею мафіозних структур, до якої входять злочинні групи та окремі громадяни нашої держави. Це свого роду різні ділки, здебільшого кримінальні авторитети. Тому боротьба з цими видами організованої злочинності вимагає об'єднання зусиль державних і владних структур та міжнародних організацій, взаємодії органів різних країн світу.

Ситуація у нашій країні ускладнюється не тільки кризовим станом економіки, а й тим, що процес міграції криміналізується. Адже дешева робоча сила українських жінок та злочинне використання їх у секс-бізнесі створюють підґрунтя для отримання надприбутків посередниками як в Україні, так і за кордоном. Тому не можна замикатись у національних рамках і вважати чинниками виїзду жінок за рубіж суто внутрішні проблеми. Жіноча міграція з України – не тільки вибір самих жінок. Нерідко злочинці ведуть активну пропаганду серед молодих жінок і дівчат в Україні. Для цього активно використовується Інтернет, причому не тільки для реклами посередників, а й для демонстрації жінок і дівчат на продаж як наречених. Торгівля відбувається за допомогою багатьох механізмів, включаючи фірми, які пропонують легальне або нелегальне працевлаштування, друзів, туристичні та шлюбні агенції. Торговля жінками – вигідний бізнес. За продаж жінки контрабандисти отримують початковий внесок і відсотки від її заробітку за кордоном [7, с. 16–21].

Наслідки торгівлі людьми є надзвичайно негативними. Часто жінки повертаються із тілесними ушкодженнями; венеричними хворобами на різних стадіях їх розвитку; розладами травної системи; кишково-шлунковими захворюваннями та захворюваннями серцево-судинної системи; наркотично та алкоголезалежними. Така жінка не може виконувати відповідні функції повноцінного члена сім'ї, їй важко адаптуватися у світі і знайти свою долю, виконувати подружні обов'язки, виховувати дітей, зайняти чи повернути собі раніше займане місце в родинній ієрархії; потерпіла жінка, якщо і знаходить можливість заробляти на прожиття, однак не є спроможною будувати собі кар'єру, професійно вдосконалюватися і віддавати всі свої сили та знання на розвиток держави, нездатна активно втілювати свої ідеї у громадській діяльності, тощо [8].

Не менш важливою є проблема торгівлі дітьми. Викрадених дітей використовують по-різному: з метою сексуальної і трудової експлуатації, втягнення у злочинну діяльність тощо. Не виключена також можливість використання дітей як біологічних трансплантатів, оскільки цей новий вид злочинної діяльності є одним із найперспективніших.

Виявлені непоодинокі факти вивезення дітей за кордон під виглядом оздоровлення, де за рішенням іноземних судів, уникаючи встановленого законодавством України порядку, вони усиновлюються іноземними громадянами. Значний резонанс в Україні та за кордоном отримала «Львівська справа», пов'язана з незаконним усиновленням і передачею дітей іноземним громадянам.

Психічні травми, нанесені дитині, важче виміряти, проте вони не менш серйозні, ніж фізичні. Діти, яких примушували жебраку-

вати, яких принижували, експлуатували сексуально, розповідають про почуття провини та брак самоповаги. Деякі вважають, що вони не гідні порятунку. Інші створюють уявну реальність. Так, наприклад, діти, яких примушували займатися проституцією, говорили, що це був їхній свідомий вибір.

На нашу думку, торгівля дітьми – це приниження людської гідності, публічний виклик загальнолюдським цінностям, найгірша форма торгівлі людьми. Діти – це безневинні істоти, яким потрібна турбота, спокій, сприятлива атмосфера для розвитку, і обов'язок держави забезпечити їх захист, створити відповідні умови для їх існування.

Як бачимо, наслідки торгівлі людьми є руйнівними не лише для самої особистості потерпілого, але й для його родини, власної держави. Тому сьогодні усім нам необхідно активно втрутитися у вирішення цієї проблеми. До такої співпраці щодо попередження торгівлі людьми і боротьби із її наслідками треба залучати як державні органи, так і громадські й релігійні організації.

На міжнародному рівні існує багато нормативно-правових актів щодо боротьби з торгівлею жінками. Першою з них є Конвенція ООН «Про ліквідацію усіх форм дискримінації жінок», прийнята у 1979 р., яка звертала увагу на торгівлю жінками як нетерпиме явище. Найбільш ефективні рішення по боротьбі з торгівлею людьми приймалися в 90-х роках, зокрема у 1993 р. Всесвітня конференція з прав людини прийняла «Віденську декларацію», 18 статей якої присвячені торгівлі жінками. У 2000 р. резолюцією Генеральної асамблеї ООН 55/25 був прийнятий «Протокол про попередження торгівлі людьми, особливо жінок і дітей, і покарання за неї, доповнюючи Конвенцію ООН проти організованої злочинності». Це не вичерпний перелік міжнародних документів, які підтверджують, що питання торгівлі людьми турбують також і світову громадськість.

У нашій державі проблемам торгівлі людьми також приділяється значна увага. Так, Конституція України гарантує кожній людині свободу і особисту недоторканність ст. 23, будь-які посягання на людину переслідуються згідно із законом. У чинному Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за торгівлю людьми, ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» посилює відповідальність за такі злочини.

З метою захисту громадян від торгівлі людьми, запобігання цьому виду злочину, зміцнення правопорядку, вдосконалення взаємодії правоохоронних та інших органів виконавчої влади при вирішенні цієї проблеми було видано Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення правоохоронних та інших органів виконавчої влади їх розшуку» від 18.01.2001 р.

Крім того, Кабінетом Міністрів України прийнято Програму по боротьбі з торгівлею жінками та дітьми в Україні. Ця Програма передбачає зміцнення заходів протидії торгівлі людьми та допомоги при розробці механізмів транснаціонального співробітництва для більш ефективного переслідування торгівців правоохоронними органами. Програмою було запроваджено комплексний підхід у відпрацюванні заходів, спрямованих на запобігання торгівлі людьми, за трьома напрямками: переслідування і покарання осіб, причетних до торгівлі людьми, за рахунок зміцнення потенціалу правоохоронних і судових органів України; запобігання цьому виду злочину шляхом проведення інформаційної кампанії, подальшого підвищення рівня поінформованості громадськості та роз'яснювальної роботи серед потенційних жертв торгівлі людьми; вжиття заходів, спрямованих на реабілітацію жертв цього злочину після їх повернення.

Відповідно до названих нормативних-правових актів, на правоохоронні органи покладено цілий ряд завдань, виконання яких має підвищити ефективність боротьби з торгівлею людьми. Зокрема, визначається необхідність створити банк даних стосовно фізичних і юридичних осіб, які зникли. При цьому значна увага приділяється і створенню бази даних, яка містила б інформацію про типи реінтеграційної допомоги для постраждалих від торгівлі людьми.

Проте, для протидії міжнародним злочинним синдикатам, зусиль одних правоохоронних органів замало. Потрібні скоординовані заходи з боку державних, міжнародних, неурядових, наукових, освітніх закладів. Тому як програма Кабінету Міністрів України, так і Указ Президента України передбачають необхідність започаткування систематичного проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо запобігання торгівлі людьми. З цією метою МВС України повинно спільно з іншими урядовими та неурядовими структурами створити спеціальний цикл телерадіопередач, окремі рубрики у друкованих та електронних засобах масової інформації, в яких мають оприлюднювати відомості про негативні наслідки безпідставного залишення громадянами місця свого постійного проживання або навчання, нелегального виїзду за межі України для працевлаштування, своєчасно звертатися до громадськості з проханням про надання допомоги у розшуку людей, які зникли.

Підсумовуючи все зазначене вище, можна зробити висновок, що нашою державою зроблено суттєвий внесок у розв'язання проблеми торгівлі людьми, напрацьовано значну законодавчу базу, але торгівля людьми давно вже стала явищем глобального масштабу, складовою міжнародного кримінального бізнесу. Це явище, яке спричиняє корозію суспільства, і доводить, що держава

сама цю проблему розв'язати не може. Тому це проблема не тільки України, а й складова міжнародної організованої злочинності, що є реальною загрозою для міжнародної безпеки.

Список літератури: 1. Орлеан А. М. Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. Х., 2003. 2. Нормативно-правове забезпечення протидії торгівлі дітьми в Україні та можливість його удосконалення // Право і безпека. 2003. № 3. 3. Підгородинський В. М. Відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України: Автореф. дис. ... юрид. наук. Одеса, 2005. 4. Іваненко В. О. Торгівля жінками та дітьми: кримінологічна та кримінально-правові аспекти боротьби: Моногр. К., 2004. 5. Допомога жінкам, які потерпіли від торгівлі людьми. Інформаційно-практичний посібник/ Ред. Я. Вознюк. К., 2003. 6. Горбунова О., Шевченко К. Торгівля жінками – порушення прав людини // Заграниця. 2000. №34. 7. Надьон О. Торгівля жінками: чинники, складові і шляхи подолання // Право України. 2003. № 6. 8. Торгівля людьми: це може трапитися з кожним. Публікація брошури здійснена за підтримки Шведського агентства з міжнародного розвитку в рамках проєкту МОМ «Боротьба з торгівлею жінками в Україні». К., 2001.

Надійшла до редакції 27.05.07

В. В. Єзупенко

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Процесуальний і тактичний аспекти доведення тісно взаємозалежні. При цьому процесуальна сторона обумовлює мету й умови доказування, а тактична – способи його здійснення. Науковим відображенням тактичного аспекту доказування є криміналістична тактика. Відомо, що криміналістична тактика, як розділ науки, являє собою систему наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій з організації й планування досудового й судового слідства, визначення лінії поведінки осіб, прийомів проведення окремих слідчих і судових дій, спрямованих на збирання й дослідження доказів, на встановлення обставин, що сприяли вчиненню й прихованню злочинів [1, с. 9].

Одним із центральних завдань криміналістичної тактики є розробка рекомендацій з усунення протидії розслідуванню злочинів. У цивільному процесі аналогом подолання протидії є усунення конфліктів, що виникають між сторонами. Відзначимо, що й сам судовий розгляд провадиться для вирішення конфліктів. І в цьому зв'язку тактика як спосіб дії набуває вирішального значення там і тільки там, де необхідно переборювати реальну (безпосередню або опосередковану) протидію або попереджати потенційну протидію оптимальному досягненню інтересів діючого в цих умовах суб'єкта [2, с. 4–5; 3, с. 74].

Проблемі використання криміналістичних рекомендацій у стадії розгляду справ у суді приділяли увагу А. Ю. Ароцкер [4], Ю. В. Кореневський [5], В. Г. Тіхія [6]. Криміналістична тактика також покликана сприяти успішній процесуальній діяльності суду